

UOT 613.81+612.822.2+547.466.33

Etanolun 30 günlük heyvanların MSS-nin müxtəlif strukturlarının toxumalarında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarına döl dövründə xroniki təsiri

Məmmədova İ.Ə.

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Məqalədə döl dövründə etanolun xroniki təsiri nəticəsində 30 günlük dovşanların mərkəzi sinir sisteminin müxtəlif strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarının təcrübələrdə alınan göstəriciləri təqdim olunmuşdur. Aparduğumuz tədqiqatların nəticələri göstərdi ki, etanolun aşağı və yüksək dozalarının (1 q/kq və 5,6 q/kq) döl dövründə xroniki təsiri nəticəsində 1 aylıq dovşanların baş beyinin müxtəlif strukturlarının toxumasında kontrollə müqayisədə QAYT-ın miqdarı çox, sərbəst Qlu və Asp-ın miqdarı az olur.

Giriş

Anaların hamiləlik dövründə alkoqol qəbul etməsi dölün inkişafdan qalmasına, abstinent sindromuna, sinir və psixi pozulmalarına səbəb olaraq [1] ağır hallarda fetal alkoqol sindromu (FAS) ilə nəticələnə bilər [2]. Hamiləlik vaxtından asılı olmayaraq etanol qan-cift baryerindən asanlıqla keçir [3]. Etanolun zülal və DNT sintezinin supressiyasına [4], hüceyrə funksiyasının anomaliyasına [5], gen ekspressiyasının tənziminin pozulmasına [6], hüceyrəarası qarşılıqlı əlaqənin dəyişməsinə [7], zədələnmiş hüceyrənin ölümünə [8] səbəb olduğu öyrənilmişdir.

Alkoqol zəhərlənməsinin, alkoqolizm zamanı tolerantlığın və patoloji asılılığın inkişafında neyromediatorların aparıcı rolu göstərilmişdir [9, 10]. Aminturşular arasında neyromediator xassələrinə malik, miqdarına və fizioloji əhəmiyyətinə görə qamma-aminyəğ turşusu (QAYT), qlutamin və asparagin turşusu (Qlu və Asp) beyində müxtəlif biokimyəvi mübadilə reaksiyalarında iştirak edir [11].

Alkoqolun döl dövründə ləngidici və oyandırıcı mediatorların miqdarına təsiri tədqiq edilmədiyinə görə hazırkı tədqiqat işimizdə etanolun döl dövründə 30 günlük dovşanların baş beyində QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarına təsirini öyrənməyi qarşımıza məqsəd qoyduq.

Material və metodlar

Təcrübələr laboratoriya şəraitində saxlanılan cütləşdirilən ana dovşanlardan alınmış balalar üzərində aparılmışdır. Mayalanmanın getməsi (vaginal yaxma hazırlamaqla) nəzarətdə saxlanmışdır [12]. Təcrübədə boğaz

dovşanlar 3 qrupa ayrılmışdır. I qrup – kontrol dovşanlar; II qrup – döl dövründə gündə 1 dəfə olmaqla qarınboşluğuna 1 q/kq dozada etanol yeridilmiş dovşanlar; III qrup – döl dövründə gündə 1 dəfə olmaqla qarınboşluğuna 5,6 q/kq dozada etanol yeridilmiş dovşanlar. Tədqiqatlarda 3 qrup boğaz dovşandan alınmış 30 günlük 30 baladan istifadə olunmuşdur.

Bütün eksperimentlərdə beynin müxtəlif strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarı təyin edilmişdir. Aminturşular kağızda elektroforez metodu əsasında [13] Roberts E., Frankel S. [14] metodu ilə təyin olunmuşdur. Alınan dəlillər statistik araşdırılmışdır [15].

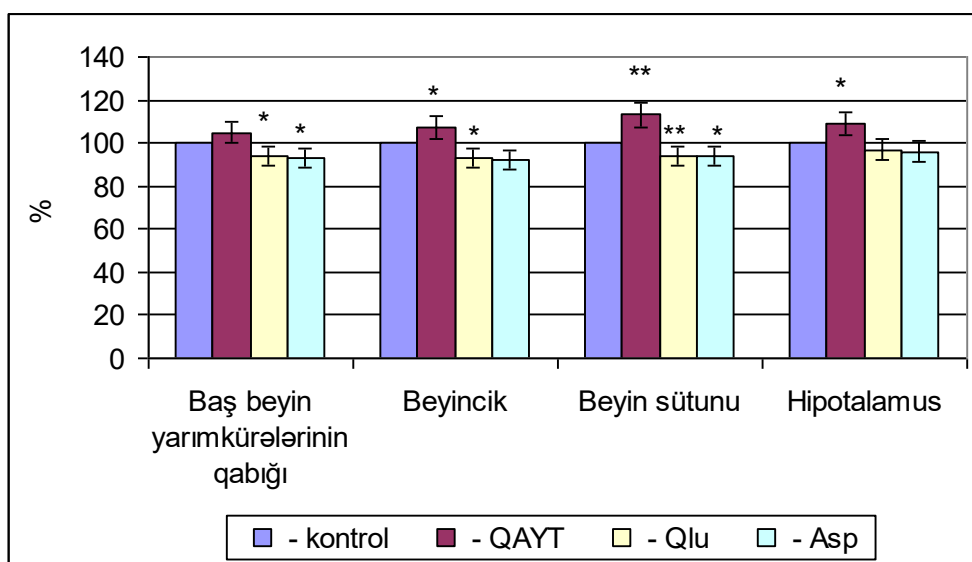
Nəticələr və onların müzakirəsi

Aparığımız təcrübələrin nəticələri göstərdi ki, 30 günlük kontrol dovşan balalarının baş beyin yarımkürələrinin qabığının toxumasında QAYT-ın miqdarı $2,06 \pm 0,074$, beyincikdə $1,66 \pm 0,024$, beyin sütununda $1,99 \pm 0,052$ və hipotalamusda $2,36 \pm 0,029$ mkmol/q, Qlu və Asp-ın miqdarı isə uyğun olaraq baş beyin yarımkürələrinin qabığının toxumasında $4,77 \pm 0,044$ və $2,69 \pm 0,048$, beyincikdə $4,03 \pm 0,054$ və $2,47 \pm 0,07$, beyin sütununda $4,53 \pm 0,054$ və $2,34 \pm 0,025$, hipotalamusda $4,78 \pm 0,055$ və $3,02 \pm 0,037$ mkmol/q olmuşdur.

Növbəti seriya təcrübələrdə 30 günlük dovşan balalarının baş beyin strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarı döl dövründə etanolun 1 q/kq dozada gündə 1 dəfə olmaqla qarınboşluğuna yeridilməsindən sonra təyin edilmişdir (şəkil 1). Aparılan təcrübələrin nəticələri göstərdi ki, müvafiq şəraitdə kontrollu müqayisədə tədqiq etdiyimiz baş beyin strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarında dəyişikliklər baş vermişdir. Döl dövründə etanolun 1 q/kq dozada xroniki təsirinə məruz qalmış 30 günlük dovşan balalarının beyin strukturlarının toxumasında QAYT-ın miqdarı kontrola nisbətən bir qədər çox, Qlu və Asp-ın miqdarı isə əksinə az olur. Belə ki, QAYT-ın miqdarı baş beyin yarımkürələrinin qabığının toxumasında 5% ($p > 0,05$), beyincikdə 7% ($p < 0,05$), beyin sütununda 13% ($p < 0,01$), hipotalamusda 26% ($p < 0,05$) artaraq uyğun olaraq $2,16 \pm 0,091$, $1,78 \pm 0,045$, $2,25 \pm 0,058$, $2,57 \pm 0,064$ mkmol/q olmuşdur.

Prenatal ontogenezin döl dövründə etanolun xroniki təsirinə məruz qalmış 30 günlük dovşan balalarının baş beyninin müxtəlif strukturlarının toxumasında kontrollu müqayisədə Qlu-nun miqdarı baş beyin yarımkürələrinin toxumasında 6% ($p < 0,05$), beyincikdə 7% ($p < 0,05$), beyin sütununda 6% ($p < 0,01$), hipotalamusda 3% ($p > 0,05$) azalaraq uyğun olaraq $4,48 \pm 0,094$, $3,75 \pm 0,080$, $4,26 \pm 0,048$, $4,64 \pm 0,038$ mkmol/q olur. Asp-ın miqdarı isə baş beyin yarımkürələrinin toxumasında 7% ($p < 0,05$), beyincikdə 8% ($p > 0,05$), beyin sütununda 6% ($p < 0,05$), hipotalamusda 4%

($p<0,05$) azalaraq uyğun olaraq $2,50\pm0,042$, $2,27\pm0,065$, $2,20\pm0,040$, $2,90\pm0,086$ mkmol/q olur.

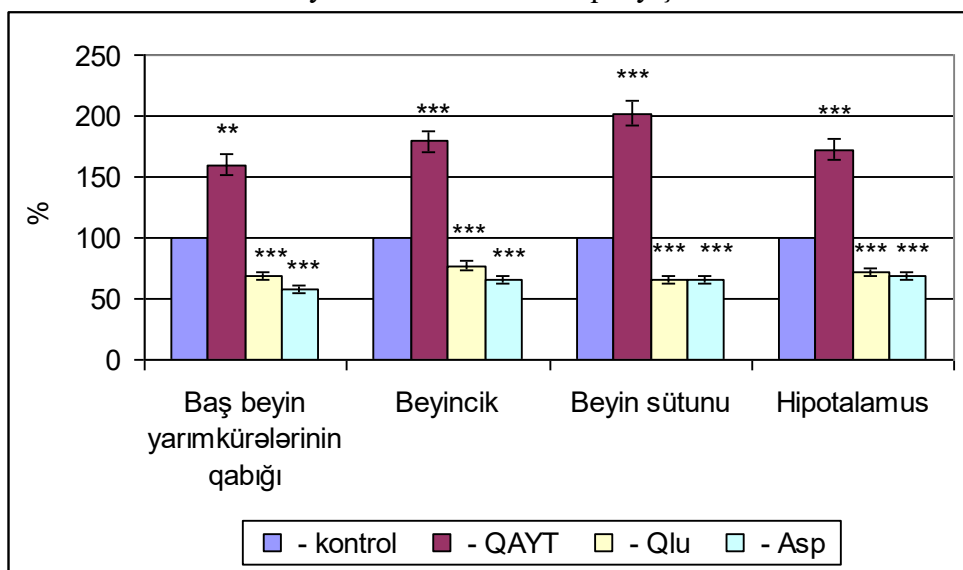

Şəkil 1. 30 günlük dovşan balalarının baş beyin strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-in miqdarına (mkmol/q) döl dövründə etanolun 1 q/kq dozada gündə 1 dəfə olmaqla qarınboşluğuna yeridilməsinin xroniki təsiri ($M\pm m$, $n=5$).

Qeyd: * - $p<0,05$; ** - $p<0,01$.

Növbəti seriya təcrübələrdə alınan nəticələr göstərdi ki, döl dövründə etanolun yüksək dozasının (5,6 q/kq) gündə 1 dəfə olmaqla qarınboşluğuna yeridilməsindən sonra doğulmuş 30 günlük dovşan balalarının baş beyin yarımkürələrinin qabığının toxumasında QAYT-in miqdarı 27% ($p<0,01$), beyincikdə 41% ($p<0,001$), beyin sütununda 52% ($p<0,001$), hipotalamusda 35% ($p<0,001$) artaraq $2,62\pm0,088$, $2,34\pm0,073$, $3,02\pm0,095$, $3,19\pm0,085$ mkmol/q olur. Müvafiq şəraitdə Qlu-nun miqdarı baş beyin yarımkürələrinin qabığının toxumasında 15% ($p<0,001$), beyincikdə 17% ($p<0,001$), beyin sütununda 21% ($p<0,001$), hipotalamusda 13% ($p<0,001$) azalaraq uyğun olaraq $4,05\pm0,058$, $3,34\pm0,064$, $3,58\pm0,075$, $4,16\pm0,075$ mkmol/q təşkil edir. Bu zaman Asp-in miqdarı baş beyin yarımkürələrinin qabığının toxumasında 23% ($p<0,001$), beyincikdə 26% ($p<0,001$), beyin sütununda 19% ($p<0,001$), hipotalamusda 16% ($p<0,001$) azalaraq uyğun olaraq $2,07\pm0,082$, $1,83\pm0,096$, $1,90\pm0,075$, $2,54\pm0,055$ mkmol/q olduğu müəyyən edilmişdir.

Tədqiqatların nəticələri göstərdi ki, 30 günlük dovşan balalarının baş beyin strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarı döl dövründə etanolun təsir etdiyi dozadan asılı olaraq dəyişir.

Şəkil 2. 30 günlük dovşan balalarının baş beyin strukturlarının toxumasında QAYT, Qlu və Asp-ın miqdarına (mkmol/q) döl dövründə etanolun 5,6 q/kq dozada gündə 1 dəfə olmaqla qarınboşluğuna yeridilməsinin xroniki təsiri ($M \pm m$, $n=5$).

Qeyd: ** - $p < 0,01$; *** - $p < 0,001$.

Həmçinin onu da qeyd etmək lazımdır ki, beyincik və beyin sütununda bu aminturşuların miqdarında dəyişikliklər tədqiq olunan digər strukturlarla müqayisədə daha nəzərə çarpacaq səviyyədədir. Güman etmək olar ki, etanolun təsiri nəticəsində beyincikdə QAYT mübadiləsində baş verən dəyişikliklər davranış reaksiyalarında özünü göstərə bilər. Beyin sütunu ekzo- və endogen təsirə ilkin olaraq və daha yüksək səviyyədə cavab verdiyindən müvafiq şəraitdə də bu strukturda oyanma və ləngidici mediatorlarda daha yüksək səviyyədə dəyişikliklər baş vermişdir.

Alkoqolun döl dövründə inkişaf edən orqanizmə təsirinin əsasında onun ciftdən asanlıqla keçməsi durur. Onu da qeyd etməl lazımdır ki, amniotik mayeyə daxil olan etanol alkoqolu parçalayan alkoqoldehidrogenaza fermentinin fəallığının çox aşağı və ya ümumiyyətlə, olmaması səbəbindən ciftdən keçən alkoqol dölə təsir göstərərək onun postnatal həyatında da özünü göstərə bilər.

Etanolun aşağı dozasının döl dövründə təsiri nəticəsində 30 günlük dovşanların baş beyin strukturlarının müxtəlif toxumalarında QAYT, Qlu və

Asp-ın miqdarında yüksək doza ilə müqayisədə nisbətən aşağı səviyyədə dəyişikliklərin baş verməsi aşağı dozanın təsirinin gələcək dövrdə qismən bərpa proseslərinin mümkün olma ehtimalının yüksək olduğunu göstərir.

Ədəbiyyat

1. Солонский А.Н., Логвинов С.В. Ультраструктурные и морфометрические особенности синаптогенеза мозга эмбриона и плодов человека в условиях пренатального воздействия этанола // Бюлл. Сибирской медицины, 2008, т. 7, № 2, с. 35–39
2. Popova S., Yaltonskaya A., Yaltonsky V., Kolpakov Y., Abrosimov I., Pervakov K., Tanner V., Rehm J. What research is being done on prenatal alcohol exposure and fetal alcohol spectrum disorders in the Russian research community? // Alcohol and Alcoholism., 2014, v. 49, №1, p.84–95
3. Кирющенко А.П., Тараховский М.Л. Влияние лекарственных средств, алкоголя и никотина на плод. М.: Медицина, 1990, 272 с.
4. Нужный В.П., Савчук С.А. Алкогольная смертность и токсичность алкогольных напитков // Партнёры и конкуренты. Лабротариум, 2005, № 5, с. 5–7
5. Zhou F.C., Sari Y., Powrozek T. Fetal alcohol exposure reduces serotonin innervation and compromises development of the forebrain along the serotonergic pathway // Alcohol. Clin. Exp. Res., 2005, v.29, p.141–149
6. Bearer C.F. Markers to detect drinking during pregnancy // Alcohol. Res. Health. 2001, v. 25, № 3, p. 210–218
7. Ge Y., Belcher S.M., Light K.E. Alterations of cerebellar mRNA specific for BDNF, p75NTR, and TrkB receptor isoforms occur within hours of ethanol administration to 4-day-old rat pups // Brain. Res. Dev. Brain. Res., 2004, v. 151, p. 99–109
8. Light K.E., Belcher S.M., Pierce D.R. Time course and manner of Purkinje neuron death following a single ethanol exposure on postnatal day 4 in the developing rat // Neuroscience, 2002, v.114, p. 327– 337
9. Бородкина Л.Е., Тюренков И.Н., Ковтун В.В. Хроническая алкоголизация и ГАМК-ергическая система // Экспериментальная и клиническая фармакология, 2002, т.65, №3, с.75-79
10. Курсов С.В., Михневич К.Г., Кривобок В.И. Острое отравление этанола // Медицина неотложных состояний, 2012, т.(46-47), №(7-8), с.22-35
11. Курбат М.Н., Лелевич В.В. Обмен аминокислот в головном мозге // Нейрохимия, 2009, т.26, №1, с.29-34
12. Западнюк И.П., Западнюк В.И., Захария Е.А. Лабораторные животные, их разведение, содержание и использование в эксперименте, Киев: Медгиз УССР, 1962, 350 с.
13. Пасхина Т.С. Количественное определение аминокислот при помощи хроматографии на бумаге методом образования медных производных аминокислот с нингидрином Методическое письмо В. I. АМН. М., 1959

14. Roberts E., Frankel S. Gamma-aminobutyric acid in brain its formation from glutamic acid //J.Biol. Chem., 1950, v.187, №1, p.55-61
15. Лакин Г.Ф. Биометрия, М., Высшая школа, 1990, 352 с.

**Влияние хронической интоксикации этанолом на содержание
ГАМК, Глу и Асп в тканях различных структур ЦНС 30-дневных
животных в плодный период**

Мамедова И.А.

В статье представлены экспериментальные данные о влиянии хронической интоксикации этанолом на содержание ГАМК, Глу и Асп в тканях различных структур центральной нервной системы 30-дневных кроликов в плодный период. Результаты наших исследований показали, что при хроническом воздействии низкой и высокой дозы этанола (1 г/кг и 5,6 г/кг) происходит увеличение содержания ГАМК и уменьшение содержания свободных Глу и Асп в тканях различных структур головного мозга 30-дневных кроликов по сравнению с контрольными показателями в плодный период.

**Influence of Chronic Ethanol Intoxication on the Content GABA, Glu
and ASP in the Tissues of Different CNS Structures of the 30 Days Old
Animals During the Fetal Period**

Mammadova I.A.

The paper presents experimental data on the effect of chronic ethanol intoxication on the content GABA, Glu and Asp in the tissues of different central nervous system structures of the 30 days old rabbits during the fetal period. Our results showed that chronic exposure to low and high doses (1g/kg and 5,6 g/kg) of ethanol leads to upregulation of GABA, downregulation of free Glu and Asp in the tissues of the different brain structures of 30 days old rabbits compared with control during the fetal period.